

1.1 Banken

1.1.1 Wat staat er op het spel?

In een steeds verder globaliserende wereld, spelen banken een cruciale rol bij de mondiale verdeling van financiële middelen. De meeste overheden en bedrijven zijn afhankelijk van banken om te kunnen investeren en om producten en diensten te kunnen leveren. De investeringen van banken, ook van de banken die alleen in eigen land kantoren hebben, vinden plaats op de wereldmarkt. Hun geld kan in alle sectoren en op alle continenten ingezet worden, bij vrijwel elke maatschappelijke activiteit.

Deze alomtegenwoordigheid schept kansen en risico's. Omdat hun geld in alle uithoeken van de wereld wordt ingezet, zijn banken bij uitstek in staat om een rol te spelen bij de maatschappelijke veranderingen die noodzakelijk zijn om een duurzame en sociaal rechtvaardige toekomst mogelijk te maken. Ze kunnen investeren in nieuwe producten en productieprocessen waarmee energie wordt bespaard en een duurzame energievoorziening wordt bevorderd, waarmee inkomen en ontwikkelingskansen worden geboden in ontwikkelingslanden of waarmee miljoenen mensen toegang tot gezondheidszorg kunnen krijgen. Bij het bereiken van alle [Millennium Development Goals \(MDG\)](#), die streven naar halvering van de armoede in de wereld vóór 2015, is een actieve rol van financiële instellingen onontbeerlijk.

Deze belangrijke rol kent echter ook een keerzijde: al te vaak worden investeringen door banken gebruikt voor activiteiten die schade toebrengen aan het milieu, mensenrechten of ontwikkelingskansen. Talloos zijn de voorbeelden van banken die, vaak zonder het zelf voldoende te beseffen, met hun geld grootschalige ontbossing mogelijk maakten, evenals de aanleg van vervuilende mijnen, leveranties van wapens aan onderdrukkende regimes en fabrieken waar arbeidsrechten met voeten worden getreden. Ook de huidige kredietcrisis laat zien dat teveel banken zich teveel laten leiden door louter financiële motieven, waardoor zij de beoordeling van de risico's van hun investeringen - voor de bank zelf, maar zeker ook voor de samenleving - verwaarlozen.

In de afgelopen jaren zijn steeds meer banken hun maatschappelijke verantwoordelijkheid serieus gaan nemen, onder meer door duurzaamheidsvoorwaarden te stellen aan de bedrijven en overheden waarin zij investeren. Complementair hieraan zouden banken ook voorwaarden moeten stellen aan de leningen die zij aan andere banken verstrekken, om te voorkomen dat via deze omweg hun geld uiteindelijk toch terecht komt bij de bedrijven en overheden waarin zij niet willen investeren. Het investeringsbeleid van een bank moet ervoor zorg dragen dat de bank alleen geld uitleent aan andere banken die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid óók nemen. Bij de ontwikkeling van beleid voor deze sector kunnen banken gebruik maken van de internationale standaarden die hieronder worden beschreven.

1.1.2 Internationale standaarden

De afgelopen jaren zijn een aantal internationale standaarden tot stand gekomen voor de banksector:

- **Algemene bedrijfsvoeringsrichtlijnen**

Net als van andere internationale bedrijven mag van banken verwacht worden dat zij zich - in hun relaties met werknemers, klanten, overheden en de bredere samenleving - houden aan algemene bedrijfsvoeringsrichtlijnen. Meest bekende voorbeelden zijn het [UN Global Compact](#), dat tien principes voor verantwoord zakendoen formuleert, en de [OECD Guidelines for Multinational Enterprises](#), waarin een breed scala van sociale- en milieu-onderwerpen aan bod komt.

- **Management van sociale- en milieurisico's**

Er zijn verschillende richtlijnen die banken stimuleren om meer aandacht te besteden aan de mogelijke sociale- en milieurisico's van hun investeringen. Onder leiding van het [milieuprogramma van de Verenigde Naties](#) is in 1992 het [UNEP Finance Initiative](#) (UNEP FI) ontstaan. Inmiddels hebben 170 banken, verzekeringsmaatschappijen en andere financiële instellingen uit de hele wereld een van de [twee verklaringen van het UNEP Finance Initiative](#) ondertekend, waarin ze toezeggen sociale- en milieucriteria in al hun bedrijfsactiviteiten te integreren. *UNEP FI* organiseert allerlei bijeenkomsten en werkgroepen om de ondertekenaars te helpen deze doelstelling in de praktijk te brengen.

Om de sociale- en milieurisico's van investeringen te kunnen beoordelen en beperken, moeten banken een investeringsbeleid ontwikkelen ten aanzien van belangrijke thema's en sectoren. Dat is het uitgangspunt van [BankTrack](#), een internationaal netwerk van milieu-, ontwikkelings- en mensenrechtenorganisaties die zich bezig houden met de financiële sector. In december 2007 publiceerde BankTrack een vergelijking van het investeringsbeleid van 45 van de grootste banken in de wereld, ten aanzien van zeven gevoelige sectoren en zeven cruciale thema's. Het investeringsbeleid van de banken werd gedetailleerd vergeleken met bestaande internationale regelgeving en normen: internationale verdragen en conventies, richtlijnen opgesteld in overleg tussen alle belanghebbenden, etc. Ook vergeleek het rapport [Mind the Gap](#) of de banken transparant zijn over hun investeringsbeleid en of ze bereid zijn daarover verantwoording af te leggen. Volgens het rapport hebben een aantal banken een redelijk tot goed beleid ten aanzien van verschillende thema's en sectoren ontwikkeld, maar blijven veel andere banken ver achter. Bovendien gaapt er bij alle banken nog steeds een zorgwekkende kloof tussen het beleid op papier en de alledaagse praktijk van bankinvesteringen.

- **Vermogensbeheer**

Op initiatief van het UNEP Finance Initiative lanceerde een internationale groep van vermogensbeheerders, beleggingsfondsen en pensioenfondsen in april 2006 de [Principles for Responsible Investment](#) (PRI). De ondertekenaars beloven om voortaan "rekening te houden met milieu-, sociale- en governance-onderwerpen in hun beleggingsbeslissingen". Over hoe met deze onderwerpen rekening gehouden moet worden in de PRI verschillende suggesties gedaan, zoals het inkopen van duurzaamheidsanalyses en het ontwikkelen van een actief stem- en engagementbeleid. De PRI zijn inmiddels door 600 institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars en vermogensbeheerder) ondertekend. Samen beheren deze partijen een belegd vermogen van US\$ 18.000 miljard.ⁱ Veel van de ondertekenaars zijn dochter- of zusterbedrijven van grote internationale banken.ⁱⁱ

- **Projectfinanciering**

In juni 2003 werden door een groep vooraanstaande banken op de projectfinancieringsmarkt de [Equator Principles](#) gelanceerd, samen met Wereldbank-dochter International Finance Corporation. De principes hebben betrekking op projectfinanciering, een specifieke vorm van bedrijfsfinanciering bedoeld voor grote, gecompliceerde projecten. Het is een van de manieren waarop onder meer mijnen, olie- en gasinstallaties, chemische fabrieken, wegen, spoorwegen, dammen en andere vormen van infrastructuur gefinancierd worden. Inmiddels zijn de Equator Principles, waarvan een herziene versie in juli 2006 werd gepresenteerd, door 67 financiële instellingen ondertekend. Gezamenlijk vertegenwoordigen deze financiële instellingen een zeer groot deel van de mondiale projectfinancieringsmarkt.

De Equator Principles zijn bedoeld om bij projectfinanciering sociale- en milieurisico's te kunnen onderkennen, beoordelen en beheersen. Daartoe worden de risicobeoordelingsprocedures en de [Performance Standards on Social and Environmental Sustainability](#) van de International Finance Corporation gevolgd. Dat betekent ondermeer dat alle financieringsaanvragen voor projecten met een waarde van US\$10 miljoen of meer in drie categorieën verdeeld worden op basis van hun verwachte impact. Afhankelijk van de categorie wordt vervolgens gevraagd om onder meer een milieueffectrapportage en een milieumanagementplan. Ook kunnen sociale- en milieuvorwaarden opgenomen worden in financieringscontracten en wordt een regelmatige rapportage van de klant over deze onderwerpen gevraagd.ⁱⁱⁱ

- **Witwassen en financiering terrorisme**

De internationale standaard op het gebied van witwassen wordt gesteld door de [Financial Action Task Force](#) (FATF), een werkgroep die in 1989 door de OESO werd opgericht. De FATF heeft 34 leden, merendeels overheden van OESO-lidstaten. In 2003 publiceerde de FATF de laatste versie van de [Forty Recommendations on Money Laundering](#), die overheden en financiële instellingen richtlijnen en instrumenten aanreiken om witwassen van criminele inkomsten op alle mogelijke niveaus te bestrijden. De FATF heeft ook verschillende *Interpretative Notes* gepubliceerd, die toelichting geven op de toepassing van de richtlijnen in de praktijk. Bovendien publiceerde de FATF in oktober 2004 de [Nine Special Recommendations](#) ten aanzien van het tegengaan van de financiering van terrorisme.

De *Forty Recommendations* en de *Nine Special Recommendations* zijn overgenomen door tal van internationale instellingen, zoals de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds (IMF), en door de overheden van vele landen. De Europese Unie heeft de laatste versie van de *Forty Recommendations* in oktober 2005 verwerkt in de [Derde Europese Witwasrichtlijn](#), die eind 2007 in de wetgeving van de lidstaten verwerkt moest zijn.

De [Wolfsberg Group](#), een groep van 11 internationale banken die veel activiteiten ondernemen op het gebied van *private banking* (bankieren voor rijke particulieren), publiceerde in mei 2002 een herziene versie van de [Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles on Private Banking](#). Daarin worden de FAFT-aanbevelingen nader uitgewerkt op het gebied van vermogensbeheer en private banking. Daarnaast publiceerde de Wolfsberg Group nog verschillende andere richtlijnen op het gebied van witwassen, financiering van terrorisme en corruptie.

- **Duurzaam bankieren**

In januari 2003 lanceerde het NGO-netwerk [BankTrack](#) de [Collevocchio Declaration on Financial Institutions and Sustainability](#). De verklaring roept financiële instellingen op om zes verplichtingen te aanvaarden die de verwachtingen van de samenleving omtrent de rol en verantwoordelijkheden van financiële instellingen verwoorden. Het gaat om de verplichting tot duurzaamheid, geen schade toebrengen, verantwoordelijkheid, verantwoording afleggen, transparantie en duurzame markten en regelgeving.^{iv}

In november 2006 werd de Collevocchio Declaration verder uitgewerkt in het handboek [The dos and don'ts of Sustainable Banking](#). Dit handboek geeft heel concrete en praktische adviezen aan banken die hun bedrijfsactiviteiten willen verduurzamen: waar moet een bank beginnen, waar moet ze op letten, welke uitdagingen liggen op haar pad en wat moet ze vermijden?

1.1.3 Inhoud van een goed bankbeleid

Om te voorkomen dat het geld van een bank via een omweg toch terecht komt bij bedrijven, overheden en andere investeringen die de bank wil uitsluiten, is het van belang om regels te stellen voor het doorlenen van middelen aan andere banken. Een goed bankbeleid zou de volgende eisen moeten stellen aan andere banken waaraan geld doorgeleend wordt:

- De bank onderschrijft de UN Global Compact principes en de OESO Richtlijnen;
- De bank onderschrijft de UNEP FI en PRI verklaringen;

- De bank heeft een investeringsbeleid ten aanzien van gevoelige sectoren en cruciale thema's, dat gebaseerd is op internationale verdragen en conventies, richtlijnen opgesteld in overleg tussen alle belanghebbenden, etc.
- Voor zijn projectfinancieringsactiviteiten onderschrijft de bank de Equator Principles;
- De bank houdt zich aan de FATF aanbevelingen en de Wolfsberg Principles;
- De bank stelt zich ten doel om steeds duurzamer te opereren en heeft een actieplan opgesteld om dat te bereiken.

Deze eisen zouden ook moeten gelden voor het doorlenen van gelden aan multilaterale banken, zoals de Wereldbank Groep, de Europese Investerings Bank en andere regionale ontwikkelingsbanken.

1.1.4 Scoretabel

Op basis van de criteria die in de voorgaande paragraaf zijn beschreven is de volgende scoretabel voor het bankbeleid ten aanzien van het uitlenen aan andere banken opgesteld:

1. De bank heeft geen beleid ten aanzien van het uitlenen aan andere banken;
2. Het beleid ten aanzien van de banksector is te algemeen of vaag verwoord, zonder dat duidelijke voorwaarden worden gesteld aan andere banken;
3. Het beleid ten aanzien van het uitlenen aan andere banken stelt minimaal twee van de in paragraaf 1.1.3 genoemde voorwaarden;
4. Het beleid ten aanzien van het uitlenen aan andere banken stelt op minimaal vier van de in paragraaf 1.1.3 genoemde voorwaarden;
5. Het beleid ten aanzien van het uitlenen aan andere banken omvat alle elementen genoemd in paragraaf 1.1.3 en vereist van banken dat hun investeringsbeleid ten aanzien van de in dit rapport behandelde thema's en sectoren geheel in overeenstemming is met de beste internationale standaarden.

ⁱ Reuters, "Sustainable investment seen gaining momentum", *Reuters*, 22 september 2009.

ⁱⁱ United Nations, "Persbericht: Rapid Growth In Responsible Investment Despite Credit Crisis", *United Nations*, 7 augustus 2008.

ⁱⁱⁱ Equator Principles Financial Institutions, "The "Equator Principles" - A financial industry benchmark for determining, assessing and managing social & environmental risk in project financing", *Equator Principles Financial Institutions*, Juli 2006.

^{iv} BankTrack, "Persbericht: Pressure Groups Target the Private Banks Behind Corporate Misdeeds", *BankTrack* ²⁷ januari 2003.